

גליונות לעיון בפרשת השבוע

ערוכים ידני לחמה ליבוביץ הסנה הסט עטרה

אמר (תק"ע"ד)

כז"ב

ולא תחלו את סם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אבי ה' נקדשכם.

א. זמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה' ילכה א' (ע"פ גמ' סנהדרין ע"ד)

כל בית ישראל מצווין על קידוש הסט הגדול הזה, שנאמר (ויקרא כב, לב) "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ומוזהיין שלא לחללו, שנאמר (סם, סם) "ללא תחללו את סם קדשי"

דאב"ע ז"ה ולא תחללו את סם קדשי

עם בני אהרן ידבר, כי הפרשת זבחה (כלומר: פסוקנו הוא המטן של פסוקים כז - כח) והם (= הכוהנים) המצווים שלא יאחטו להם (=לעצמם) או לישראל אם ובן ביום אחד. והעד שהחל בפרשה אחר כך (כג"ב) "ידבר אל בני ישראל"; ועד סני "ונקדשתי בתוך בני ישראל"

דאב"ע ז"ה ונקדשתי בתוך בני ישראל

על דעת רבותינו מצוה עשה שנקדש את סמו במצוות להרג עליהן ולא יעבור. וזה טעם "המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים" שהוא טעם יכלול כל המצוות, שראוי לקדש סמו עליהם, בעבור שאנחנו עבדיו אשר גאלנו ממצרים.

העמק דבר. משום הכא (מסד זעובי ע"ז נוהגין הוללות בימי חגיגה) הזהיר כאן שלא יחולל סם טמים בשמחת המועד כמו באומות העולם בימי חגיגה, מרבים הוללות רעה ולא כן ישראל עם ה'.

- (1) מה ההבדל העקרוני בין שלט הדעות הנ"ל בפירוש פסוקנו?
- (2xx) כל אחת מן הדעות מנמקת פרושה מתוך מקום פסוקנו בתוך הפרשה כולה. כיצד?
- (3) מה ראה הרמב"ם להביא בדבריו בראשונה את חלקו השני של הפסוק ובסנייה את חלקו הראשון של הפסוק?
- (4xx) הסבר את שתי ההוכחות שמביא ראב"ע לחזוק דעתו!
- (5) הסבר את דברי הרמב"ן המסומנים בקו, לאלו מצוות יתכוון?
- (6) כיצד תוכל להוכיח, שסטה בעל העמק דבר כאן מפסוטי של מקרא?

ב. מדיני קדוש השם.

יומא פ"ו ע"ב (ע"פ גירסת עין יעקב) (דברים ו') "ואהבת את ה' אלוקיך" - טיהא שח שמים מתאהב על ידיך, טיהא אדם קורא וטונה ומשמש תלמידי חכמים ודבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומתנו בשוק נאה, ונוטא ונותן באמונה - מה הבריות אומרות עליו? "פלוגי שלמד תורה - אטרי אביו שלמדו תורה, אטרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבני אדם שלא למדו תורה! ראיחם פלוגי שלמד תורה - כמה ימים דרכיו, כמה מהוקנים מעטיו?! עליו הכתוב אומר (ישעיה מ"ט) "עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר".

ובזמן שאדם קורא וטונה ומשמש תלמידי חכמים ואין דבורו בנחת עם הבריות ואין מתנו ומקחו נאה בשוק, ואינו נוטא ונותן באמונה - מה הבריות אומרות עליו? "אוי לפלוגי שלמד תורה! אוי לו לאביו שלמדו תורה! אטרי בני אדם שלא למדו תורה!"

ראיחם פלוגי שלמד תורה - כמה מכווערים מעטיו, כמה מקולקלים, דרכיו, עליו הכתוב אומר (יחזקאל לו) "ויבואו אל הגויים אשר באו סם ויחללו את סם קדשי באמור להם (=עליהם) עם ה' אלה ומארצו יצאו".

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק חמשי הלכות א - ד'

כיצד כטיעמוד עכום ויאנוס את ישראל לעבוד על אחת מכל מצוות התורה או יהרגו - יעבור ואל יהרג שנאמר במצוות (ויקרא י"ח) "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - ולא סימות בהם. ואב מת ולא עבר הוי זה מחייב בנפשו. כמה דברים אמורים? בטאר מצוות חוץ מעכו"ם גלוי עריות וטפיכות דמים, אבל שלט עברות אלו - אם יאמר לו: עבר על אחת מהן או חרג - יהרג ואל יעבר.

./.

- ב. כמה דברים אמורים? בזמן שהעכו"ם מתכוון להנאת עצמן, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבטל לו תבשיליו או אפס אשה לבועלה או כיוצא בזה. אבל אם התכוון להעבירו על המצוות בלבד, אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל - יעבור ואל יהרג. ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל, יהרג ואל יעבר, ואפילו לא נתכוון להעבירו אלא על מצוה (=אחת) מטאר מצוות בלבד.
 - ג. וכל הדברים האלה שלא בשעת הגזרה. אבל בשעת הגזרה - והוא שיעמוד מלך רשע כנבוכדנצר וחבריו ויגזור גזרה על ישראל לבטל דתם או מצוה מן המצוות יהרג ואל יעבר... בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין העכו"ם.
 - ד. כל מי שנאמר בו "יעבור ואל יהרג" ונהרג ולא עבר - הרי זה מתחייב בפשוט. וכל מי שנאמר בו "יהרג ואל יעבר" ונהרג ולא עבר - הרי זה קדש את השם ואם היה בעשרה מישראל, הרי זה קדש את השם ברבים כדניאל חנניה מיטאל ועזריה ור' עקיבא וחבריו, ואלה הם הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתם, ועליהן נאמר (תהלים) "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה". ... וכל מי שנאמר בו "יהרג ואל יעבר" ועבר ולא נהרג, הרי זה מחלל את השם, ... ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממתין אותו בית דין, שאין מלקין וממתין אלא לעובר ברצונו ובעדים ובהתראה...
- אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה - הנה הוא ככלב שב על קיאו.

רמב"ם הלכות יסודי התורה ה' הלכה י"א:

ויש דברים אחרים שהם בכלל חלול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות - דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואע"פ שאינן עברות, הרי זה חלל את השם, כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו - ובמצאו המוכרים תובעים והוא מקיפן, או שירבה בשחוק ובאכילה ושתייה אצל עמי הארץ וביניהם, או שדבורו עם הבריות אינו בנחת, ואינו מקבלן בסבר פנים יפות, אלא בעל קטטה וכעס. וכיוצא בדברים אלה הכל לפי גדלו של חכם, צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין: וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורב עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות, ונעלב מהם ואינו עולב; מכבד להם ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה... ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין עד שימצאו הכל מקלסין אותו, ואוהבים אותו ומתאוים למעשיו - הרי זה קדש את ה' ועליו הכתוב אומר (ישעיה) "עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".

ספר החנוך

שנצטוונו לקדש השם שנ' "ונקדשתי בתוך בני ישראל", כלומר שנמסור נפשנו למות על קיום מצות הדת. וכבר בארו ז"ל מפי הקבלה ומן הכתוב באיזה ענין ובאיזו מצוה נצטוונו בזה. ואע"פ שכתוב בתורה (ויקרא י"ח) "וחי בהם" דמשמע - ולא שימות בהם, כבר קבלו הם שלא נאמר מקרא זה בכל ענין ובכל עברה, ומפי הקבלה אנו חיים בכל דברי התורה. ובפירוש אמרו חז"ל כי ג' מצוות הם שחייב האדם שיהרג עליהם ואל יעבר עליהם לעולם והם ע"ז... וכן גלוי עריות ושפיכות דמים, שאם יאמרו לו לאדם: "עבור ע"ז או נהרג" יהרג ואל יעבדה. ואע"פ שלבו חמים באמונתו ביראת השם, אעפ"כ נצטוה שיהרג ואל יעשה המעשה הרע ההוא ולא יתן מקום אל המעביר (=הגוי האונס אותו) לחשוב שהוא כפך בש"י. ולשון ספרי: "המוציא אתכם מא"מ" - על מנת כן הוצאתי אתכם, שתקדישו את שמי ברבים.

שרש מצוה זו (=טעמה) ידוע, כי האדם לא נברא רק (=אלא) לעבוד בוראו, ומי שאינו מוסר גופו על עבודת אדונו איננו עבד טוב, והרי בני אדם ימסרו נפשם על אדוניהם, קל וחמר על מצות מלך מלכי המלכים הקב"ה.

- 1) בשתי דרכים יש לקיים מצות קדוש השם - ע"פ המקורות הנ"ל. מה הן שתי הדרכים?
- 2) הסבר כיצד תתישב דרישת "יהרג ואל יעבר" שנדרשת במקרים מסוימים עם (ויקרא י"ח ה') "וחי בהם" - ועיין גליוננו אחרי מות שנה זו-?
- 3) הסבר את ההבחנה שבדין בין "התכוון העכו"ם להנאת עצמו" ובין "התכוון להעבירו על המצוות" - מדוע שונה הדין בשני מקרים אלה (רמב"ם ה' הלכה ב'). ומדוע שונה הדין "בשעת גזרה"?
- 4) הסבר את טעמו של הדין בראש הלכה ד' שמיטמחמיר על עצמו מתחייב בפשוט.
- 5) הסבר את המטומן בקו בדברי ס' החנוך!

ועיין גליוננו זה מאמרו של ש.ה. ברגמן: קדוש השם. מודפס "במבחר המסת העברית" 521.

שאלות המסומנות X קשות והמסומנות x קשות ביותר, יפתור כ"א לפי הבנתו. שאלות וגם תשובות נא לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה ירושלים.